

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ

И.АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ жана
Ж.БАЛАСАГЫН атындагы КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

Д 13. 23.673 диссертациялык кеңеши

**Кол жазма укугунда
УДК: 37.02(575.2) (043.3)**

МАМЫРБАЕВА НЕСТАН БЕРДИБЕКОВНА

**ЖОГОРКУ ОКУ ЖАЙЫНДА КЫРГЫЗ ТИЛИН ЧЕТ ТИЛ КАТАРЫ
ОКУТУУДА СТУДЕНТТЕРДИН КОММУНИКАТИВТИК
КОМПЕТЕНЦИЯЛАРЫН КАЛЫПТАНДЫРУУНУН НЕГИЗДЕРИ**

(кытайлык студенттерге тил үйрөтүүнүн мисалында)

13.00.02-окуу туунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили)

Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы

**Илимий жетекчи : пед. илимдеринин
доктору, проф.м.а. Сыдыкбаева М.М**

Бишкек-2024

Диссертациялык иш К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин мамлекеттик тил кафедрасында аткарылган.

Илимий жетекчи: И. Абдраимов атындагы Кыргыз авиациялык институтунун профессору, доцент. Педагогика илиминин доктору
Сыдыкбаева Мира Медеркуловна

Расмий оппонеттер:

Жетектөөчү мекеме:

Диссертацияны коргоосу 2024-жылдын саат

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) жана психология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо боюнча уюштурулган Д 13. 23.673 диссертациялык кеңеши жыйынында корголот.

Дареги: 720023, Бишкек ш., 10-кичи району, Т. Саманчин көчөсү, 10а.

Диссертациянын коргоосунун zoom-webinarдан онлайн

Трансляциялоонун идентификациялык коду кирүү коду

Диссертация менен диссертациялык кеңеши бар мекемелердин китепканаларынан жана <http://arabaev.kg/do.kg> расмий сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2024-жылдын таркатылды.

Диссертациялык кеңештин
Окумуштуу катчысы, педагогика

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациялык теманын актуалдуулугу. – Дүйнө ааламдашып, адамдардын жашоосу өзгөрүп, жашоо шарттары башкача, жаңыча нукка бурулуп, коом өнүгүп-өсүп, өзгөрүп, баалуулуктар да өзгөрүүлөргө дуушар болуп жаткан мезгилде кыргыз тилин чет тили катары окутуп, үйрөтүү күн өткөн сайын өзгөчө актуалдуу, эң олуттуу маселелердин бирине айланууда. Мезгил талабына ылайык бардык мамлекеттерде билим берүү жаңы стандартка өткөрүлүп, анын натыйжасында келечектеги кесип ээлерине кесиптик билим жана тарбия берүүнүн мазмуну жаңыланып, ага ылайык компетенттүү адистерди даярдоого басым жасалууда. Бүгүн жогорку окуу жайларында билим алып жатышкан студенттер, анын ичинде чет өлкөлүк студенттер да ээ болуучу компетенциялар аныкталып, билим берүү стандарттарында камтылууда. Компетенттүүлүккө негиздеп окутууда заманбап түшүнүктөрдүн пайда болушу, санариптик педагогика, адамзаттык баалуулуктардын өзгөрүшү, улам жаңы мазмунга ээ болуусу заман талабына ылайык ишмердүүлүккө негиздеп окутууга такалат.

Коомдун өзгөрүшү менен учур талабына ылайык, таанып-билүүнүн ыкмалары өнүгүп, өсүп жатат. Анын натыйжасында инсанга багыттап окутуу концепциясынын негизинде билим берүү системасында вариативдүүлүк өркүндөп, автордук окуу пландарын, программаларын, окуу китептерин түзүүгө мүмкүнчүлүктөр жаралды. Бул мүмкүнчүлүктөрдү ишке ашыруу максатында окутуунун жаңы технологияларын, башкача айтканда, инновациялык ыкмалар менен окутуу, тарбиялоо процессинде колдонууга толук мүмкүнчүлүктөр пайда болду. Билим берүү системасындагы мындай өзгөрүүлөр өндүрүштүн бардык сферасында жана илимий чөйрөдө изилдөө объектисине айланды. Анын негизинде бир канча илимий-методикалык эмгектер жазылып, алардын мазмунунда окутуунун жаңы технологиялары катары санариптик билим берүү практикаланууда. Санариптик билим берүү ЖОЖдордогу чет өлкөдөн келип, билим алып жаткан студенттердин чыгармачылык, интеллектуалдык мүмкүнчүлүктөрүн ар тараптан ачуу менен алардын өзүн-өзү өнүктүрүү, ой жүгүртүүсүн өстүрүү, руханий адептүүлүккө тарбиялоо, билим, билгичтик, ой жүгүртүү көндүмдөрүн, тилдик компетенцияларын калыптандыруу максатын

көздөйт. Натыйжада бул максатты ишке ашырууда окутуунун жаңы технологияларынын мазмуну, багыттары жаңыча оптималдаштырылды.

Кыргыз тилин чет тили катары окутууда студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу үчүн “Сынчыл ойломду өстүрө турган окуу жана жазуу” программасынын түрдүү усулдары пайдаланылат. Адам баласынын дүйнө таануу процесси ой жүгүртүүдөн башталат. Ал эми окутуу процессинде сынчыл ойломду өнүктүрүүчү стратегиялар студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө да өбөлгө болот.

«Компетенттүүлүк» жана «компетенция» түшүнүктөрүн көптөгөн окумуштуулар изилдешкен. Алсак, Дж.Равен (2002), Р.Уайт, Д.Хаймс, Н.Хомский, В.И.Байденко, Л.И. Берестова, И. А. Зимняя, Н.В. Кузьмина, А. К. Маркова, А. В. Хуторской, А. Асипова, М.Н.Скаткин, И.Я.Лернер (1981), В.В.Краевский, Г.П.Щедровицкий, В.В.Давыдов ж.б., Ата Мекендик окумуштуулардан: Н. А. Ахметова, К. А. Биялиев, К. Д. Добаев, М. Х. Манликова, А.Ж.Муратов (2013), С. К. Рысбаев (2014), Ж.А. Чыманов (2010), М. М. Сыдыкбаева (2017), А. Е. Акбембетова (2021), Н.Б. Хасанов ж.б. кайрылышкан.

Жогорку окуу жайларына чет өлкөдөн келип билим алып жатышкан студенттерди тилдик компетенттүүлүктөргө негиздеп окутуу, талдоо, интерпретациялоо жөндөмдүүлүгүнө ээ болуусун калыптандыруу менен, кыргыз тилинен алган билимдерин жеке турмушунда колдоно билүүгө жетишүү зарыл.

Окумуштуулардын эмгектеринде чет өлкөлөрдөн келип, билим алып жатышкан студенттердин, тил үйрөнүүчүлөрдүн чыгармачылык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү, билим сапатын арттыруу, тарбия берүү маселелери изилденгени менен, сынчыл ойлоону өнүктүрүүчү интерактивдүү усулдарды чеберчилик менен пайдалануу аркылуу алардын тилдик компетенттүүлүгүн жогорулатуу проблемасы илимий иликтөөнүн объектисине алынбагандыктан, бул маселе атайын изилдөөнү талап кылууда. Буга ылайык жогорку окуу жайларында кыргыз тилин чет тили катары окутууда кытайлык студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн санариптик окутуу менен жогорулатуу маселеси бүгүнкү билим берүүнү глобалдаштырууда заманбап талап катары илимий ишибиздин актуалдуулугун тастыктап, ишке **“ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тил катары окутууда студенттердин тилдик компетенцияларын калыптандыруунун негиздери”** (кытайлык студенттерге тил үйрөтүүнүн мисалында) деген теманы тандап алдык.

Илимий иштин темасынын ири илимий программалар (долбоорлор) же негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы: Диссертациялык изилдөөнүн темасы Кусейин Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин мамлекеттик тил кафедрасы жана Педагогика жана психология кафедрасынын илимий - изилдөө иштеринин пландары менен тыгыз байланышта иш алып барат

Изилдөөнүн максаты: ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутуп, үйрөтүүдө санариптик технологияларды, интерактивдүү усулдарды пайдалануу менен кытайлык студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн калыптандыруунун методикасын иштеп чыгуу жана алардын натыйжалуулугун эксперимент жолу аркылуу текшерүү.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутууда интерактивдүү усулдарды пайдалануу мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө;
2. ЖОЖдордо чет өлкөдөн келип билим алып жатышкан студенттер ээ болуучу негизги компетенттүүлүктөрдү аныктоо жана анын учурдагы абалын талдоо;
3. ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутууда санариптик технологияларды, интерактивдүү усулдарды пайдалануу менен кытайлык студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн, аларды ишке ашыруунун жолдорун иштеп чыгуу;
4. Иштелип чыккан ыкмалардын эффективдүүлүгүн педагогикалык эксперименттик жолдор аркылуу текшерүү жана жыйынтыктарын талдоо.

Изилдөөнүн объектиси: ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутууда кытайлык студенттердин тилдик компетенциясын калыптандыруу боюнча шарттарды түзүү процесси.

Изилдөөнүн предмети: чет өлкөлүк студенттер үчүн кыргыз тилин чет тили катары окутууда сүйлөө кебин өркүндөтүү, тилдик компетенциясын калыптандыруунун негиздери.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу.

- ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутуу, анын ичинен Кытай Эл Республикасынан келип билим алып жатышкан студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн интерактивдүү усулдардын, санариптик технологиялардын жардамы аркылуу өнүктүрүүнүн жолдору иштелип чыкты;

- интерактивдүү усулдарды, санариптик технологияларды пайдаланып окутуу менен кытайлык студенттердин өз алдынча чыгармачылык ишмердүүлүгүн калыптандырып, өнүктүрүүгө багытталган эң ыңгайлуу ыкмалар сунушталды;

- чет өлкөлүк студенттердин компетенттүүлүк түшүнүгүнүн мазмуну теориялык жактан талданып, алардын окуу ишмердүүлүгүн активдештирүү мүмкүнчүлүктөрү аныкталды;

- ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутуу процессинде санариптик технологияларды, интерактивдүү усулдарды колдонуунун үлгүлөрү көрсөтүлдү;

- ЖОЖдордо чет өлкөлүк студенттер ээ болуучу негизги тилдик компетенттүүлүктөр аныкталып, аны санариптик технологиялар, интерактивдүү усулдар аркылуу өнүктүрүүнүн жолдору, аларды ишке ашыруунун ыктары иштелип чыкты;

- иштелип чыккан жоболордун, ыкмалардын натыйжалуулугу эксперимент аркылуу текшерилди.

Изилдөөнүн практикалык мааниси: жогорку окуу жайларында чет өлкөдөн келип билим алып жатышкан студенттерге санариптик чөйрө түзүп, интерактивдүү усулдарды пайдаланып, анын негизинде студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн технологиясынын жана аны ишке ашыруунун методикасынын иштелип чыккандыгында. Чет өлкөдөн келген студенттерге тагыраагында, кытайлык студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда пайдаланыла турган интерактивдүү усулдардын топтому; жогорку окуу жайларында кыргыз тилин чет тили катары интерактивдүү усулдар аркылуу окутуу боюнча окуу-методикалык куралынын жарыкка чыгышы, жайылтылышы менен мүнөздөлөт. Изилдөөнүн материалдарын ЖОЖдордун окутуучулары жана мектептин мугалимдери, окутуучулар жана илим изилдөөчүлөр пайдаланса болот.

Коргоого коюлуучу диссертациянын негизги жоболору:

1. Студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн методикасы боюнча илимий-методикалык, психологиялык-педагогикалык адабияттарды изилдөө, талдоо жана жалпылоо илимий-педагогикалык багыттардын жана илимий-методикалык технологиялардын заманбап жетишкендиктерине ылайык

кыргыз тили чет тили катары окутууда жогорку окуу жайларынын 1-курстарында жана даярдоо бөлүмдөрүндө окутуу зарылдыгын көрсөтүп турат.

2. ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутууда чет өлкөлүк студенттердин тилдик компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасын, окутуунун салттуу жана инновациялык усулдарынын, формаларынын, каражаттарынын жана ыкмаларынын комплексин, окутуунун моделин, аудио, видео материалдарды иштеп чыгуу жана окутуу практикасына сунуштоо зарыл.

3. Изилдөө көрсөткөндөй, жогорку окуу жайларында кыргыз тилин чет тили катары окутууда чет өлкөлүк студенттердин тилдик компетенттүүлүккө негиздеп окутуу боюнча биз тандап алган усулдар студенттердин тилдик компетенттүүлүгүнүн өнүгүшүнө өбөлгө түзөт. К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин Орус филологиясы факультетинин “Лингвистика” адистигине Кытай Эл Республикасынан келген чет өлкөлүк (кытайлык) студенттердин жана Эл аралык билим берүү борборунун чет өлкөлүк студенттердин, Эл аралык медициналык университетинен, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинен чет өлкөлүк студенттердин тажрыйбасында иштелип чыккан жана сыноодон өткөн усулдардын, компетенттүүлүккө негиздеп окутуу методикасынын натыйжалуулугун 200 студентти камтыган педагогикалык эксперименттин (аныктоочу, калыптандыруучу жана текшерүүчү этаптардын) жыйынтыктары күбөлөндүрөт жана 1-курстун чет өлкөлүк студенттерине кыргыз тилин чет тили катары окутууда жана тарбиялоодо, алган билимдерин, үйрөнгөн тилин турмушта колдоно билүүгө да өбөлгө түзөт.

Изденүүчүнүн жеке салымы:

ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутууда тилдик компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасын иштеп чыккандыгында. Педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө окутуунун методдорунун, каражаттарынын, формаларынын жана ыкмаларынын натыйжалуулугун аныктагандыгында. ЖОЖдордо чет өлкөлүк студенттерге тил үйрөтүүдө компетенттүүлүктөргө негизиндеп окутуунун моделин, 1-курстун студенттери үчүн сабактардын иштелмелеринин циклин, окуу куралын, тил үйрөтүүдө сунушталган окутуунун салттуу жана инновациялык ыкмаларын киргизүү боюнча методикалык сунуштарды иштеп чыккандыгында.

Илимий изилдөөнүн натыйжаларын тастыктоо апробациялоо
Диссертациялык тема боюнча илимий-практикалык кеңешмелерге докладдар жасалган, тема боюнча макалалар жазылды жана иш аткарылган жерде – И.

Арабаев атындагы КМУда, ж.б. мектептерде, диссертациялык кеңеште талкууланды. автордук илимий-методикалык эмгектеринин жарык көрүшү, республикалык жогорку окуу жайларда, эл аралык илимий-практикалык конференцияларда, семинарларда, тегерек столдордо, ар кандай тренингдерде изилдөөнүн жүрүшү, анын натыйжалары боюнча илимий баяндамалар жасалды, илимий басылмаларда, илимий журналдарда жарыяланып ишке ашырылган. Илимий макалалар жарык көргөн.

Тажрыйбалык база: Изилдөө К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинде, Эл аралык медицина университетинде, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинде ишке ашырылды. Жалпы тажрыйбалык-эксперименталдык иш-чарага 200 студент жана 6 окутуучу катышты.

Биринчи констатациялоо этабында эксперименттин бардык катышуучуларынын билим деңгээли байкоо, жалпылоо ыкмасы колдонулду. Эксперименталдык топтор К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинен, Эл аралык медициналык университетинен, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинен чет өлкөлүк студенттеринен түзүлдү. Студенттердин жалпы саны – 200 чет өлкөлүк студент (Кытай, Түштүк Корея, Индия жана Пакистандан келген студенттер), 40 студенттен турган текшерүү топтору К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинен түзүлдү.

Текшерүү топторунда жогорку көрсөткүч 20%, орто – 45%, төмөн – 10% белгиленди. Эксперименталдык топтордо жогорку көрсөткүч - 30%, орто – 45%, төмөн – 10% белгиленди.

Экинчи үйрөтүү этабында ар кандай тапшырмалар, тексттер, мисалдар, көнүгүүлөр, оозеки жана жазуу иштери жүргүзүлдү. Бул ишке 150 студент тартылды.

Үчүнчү текшерүү этабында эксперименталдык жана текшерүү топторунун жыйынтыктарына сандык, сапаттык салыштыруу жүргүзүлүп, жыйынтыгы чыгарылды. Эксперименталдык топто жогорку көрсөткүч 75%, орто 20% студенттерде көрсөтүлдү. Текшерүү топторунда жогорку көрсөткүч – 35%, орто – 45%, төмөнкү – 10% студенттерде белгиленкт.

Жыйынтыктоочу текшерүү этабында эксперименталдык иште жыйынтыктоочу иштер жүргүзүлүп, сунуш-пикирлер иштерип чыкты.

Изилдөөнүн илимий жобосу, корутундусу жана жыйынтыктар боюнча сунуштардын негиздүүлүгү жана аныктыгы изилдөөнүн адекваттуу объектине, предметине жана милдетине бирин-бири толуктоочу ыкмалардын комплексин

колдонуу менен тандоого ылайык чагылдыруусун камсыздайт; теориялык-эксперименталдык иштерди комплекстик ыкманы менен колдонуу; эксперименталдык текшерүүнүн натыйжасында иштелип чыккан жобо жана сунуштар; тажрыйба аркылуу алынган маалыматтардын анализинин сапаттык жана сандык айкалышы аныкталды.

Диссертациянын жыйынтыктарынын толук жарыяланышы. Илимий изилдөөнүн материалдары жана анын сунушталган жоболору илимий-практикалык конференцияларда, кафедранын жыйындарында баяндама катарында окулган. Жалпысынан 12 макала анын ичинен РИНЦке тиешелүүсү 2 макала чет өлкөлүк басылмаларда жарык көргөн. Республикалык жана эл аралык илимий-практикалык конференциярдын материалдарына кирген 10 макала, буга кошумча 7 окуу куралы жана 2 окуу-методикалык колдонмолор жарык көрдү.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү. Эмгектин жалпы бети – пайдаланылган адабияттардын тизмеси – , таблицалар – , сүрөттөр – .

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүгө диссертациялык иштин актуалдуулугу, негизги максаттары, милдеттери, илимий-теориялык жаңылыгы, практикалык мааниси, коргоого коюлуучу жоболору, иштин апробациясы жана жайылтуу курамы тууралуу маалыматтар берилген.

Диссертациянын I бабы “Кыргыз тилин чет тил катары жождордо окутуунун усул–ыкмалары, окутуунун теориялык жана практикалык жактан изилденилиш абалы, келечеги” деп аталып кыргыз тилин чет тил катары окутуунун жалпы маселелери, артыкчылыктары, чет өлкөдөн келип билим алып жатышкан студенттерге кыргыз тилин чет тил катары окутуп, үйрөтүүгө багытталган окуу куралдар, методикалык колдонмолор, окуу китептердин абалы боюнча, эки баскычтуу билим берүүнүн шартында мамлекеттик тилди чет тил катары окутуунун өзгөчөлүктөрү, кыргыз тилин чет тил катары окутуунун айырмачылыктары (кытай студенттеринин тил үйрөнүүдөгү баштапкы этабында), Кыргыз-кытай мамлекеттериндеги окутуунун өзгөчөлүктөрү каралып, сереп салынды.

Кыргыз тилин чет тил катары окутуунун жалпы маселелери тууралуу сөз болду. Жогорку окуу жайларында кыргыз тилин чет тил катары көптөгөн ыкмалар аркылуу натыйжалуу окутуу болуп эсептелинип келген. Ыкмалардын ар биринин жол-жобосу белгилүү бир өзгөчөлүктөргө ээ, кээ бири өтө активдүү

болсо, мындайча айтканда суроо-талап жогору, кээ биринде андай өзгөчөлүктөр азыраак кездешкени айтылат. Мындан тышкары, үзгүлтүксүз кыргыз тилин чет тил катары окутуунун жаңы ыкмалары иштелип чыгууда, ошондуктан азыркы учурда окутуучу өзүнө ылайыктуу иштөө методикасын тандалып жатат. Жогорку окуу жайларында кыргыз тилин чет тил катары окутууда, көбүнчө классикалык методдорду колдонуп келишет. Аларга төмөнкүлөр кирет: түз метод, грамматикалык-котормочулук окутуу методу, аудиовизуалдык метод, аудиолингвалдык ыкма, коммуникативдик ыкмаларды атоого болот. Мындан сырткары, окутуунун түздөн-түз ыкманы айтууга болот.

Кыргыз тилин чет тил катары окутуунун түздөн-түз ыкмасы - бул окутуучу студент менен түз сүйлөшүүсү, анын күнүмдүк жашоодо колдонулуучу кебин изилдөөгө көбүрөөк көңүл буруусу эсептелинет. Бул ыкма менен кыргыз тилин чет тил катары окутууда студенттерден билимди ийгиликтүү, натыйжалуу өздөштүрүүсүндө окутуучунун ролу чоң. Чет өлкөлүк студенттердин кыргыз тилинде сүйлөгөнү көндүм катары, жөнөкөйдөн татаалга так жана туура болуусу, ошондой эле анын айтылышы идеалдуу, туура болууга жөндөмүн өркүндөтүүгө жардам берет.

Чет өлкөдөн келип билим алып жатышкан студенттерге кыргыз тил чет тил катары окутуп, үйрөтүүгө багытталган окуу куралдар, методикалык колдонмолор, окуу китептердин абалы тууралуу айтылды. Бул бөлүмдө кыргыз тилин чет тили катары окутуула баштагандан бери көптөгөн окуу программалары, окуу китептери, окуу-методикалык колдонмолор, окуу куралдары жарык көрүп келген. Биздин өлкөгө келген чет өлкөлүк жарандар менен студенттер кыргыз тилин үйрөнүп жаткан күндөн тартып, учурдун талабына ылайык, көптөгөн окуу программаларын, окуу-методикалык колдонмолорун, сабактын иштелмелерин түзүү иштерине кыргыз тилин чет тили катары окуткан окутуучулар, тилчилер жана окумуштуулар алгылыктуу эмгектерди жаратып келишкен тууралуу сөз болду. Эгерде буга чейин жогорку окуу жайларында кыргыз тилин экинчи тил (бөтөн тил, баштооч топ) катары окутууга арналган окуу куралдары аркылуу кыргыз тилин чет өлкөлүктөргө үйрөтүп келсе, азыркы учурда көптөгөн тилчи-окумуштуулар тарабынан атайын кыргыз тилин чет тили катары окутууга арналган окуу китептери, окуу куралдары, окуу-методикалык колдонмолор жана окуу программалары жарык көрүп келет. Ошондой эле Россия жана Казахстан өлкөсүндө 2000-жылдан тартып кытай студенттерине арналган көптөгөн илимий эмгектер, диссертациялар корголуп келе жатат.

Эки баскычтуу билим берүүнүн шартында мамлектик тилди чет тил катары окутуунун өзгөчөлүктөрү деген аталыштагы бөлүмдөрдөн турат. Кыргыз тилин эне тил катары окутууга караганда да, кыргыз тилин экинчи тил катары окутууга караганда да кыргыз тилин чет тил катары окутуу өзгөчө айырмачылыктар бар экени белгиленди. Кыргыз тилин чет тили катары окутууда өзгөчө методдор колдонулат. Кыргыз тилин чет тил катары окутууда алгач табигый метод жана туздон-туз которуу методдору колдонулуп жүрөт. Чет өлкөдөн келип, билим алып жатышкан жарандардын көпчүлүк бөлүгү англис тилинде сүйлөй алышканын эске алып, орток тил катары англис тилин пайдалануу жөндүү болору көрсөтүлдү. Ал эми англисче билбей келген чет өлкөлүк жарандарга алгач табигый метод колдонуу пайдалуусу белгиленди.

Кыргыз тилин чет тил катары окутуунун айырмачылыктары (кытай студенттеринин тил үйрөнүүдөгү баштапкы этабында) тууралуу сөз кылында. Кыргыз тилин чет тили катары окутуу процессинде окутуучу менен студенттин өз ара аракеттенүүсү, ошондой эле окутуу теориясын ийгиликтүү өздөштүрүүсү, окутуунун практикалык тажрыйбасын, моделдерин жалпылоочу жана түшүндүрүүчү илимий принциптердин системасы катары каралды. Окуу процессинде субъектинин иш-аракеттин кыргыз тили предмети боюнча компетенттүү болушун камсыз кылууга багытталгандыгында болду.

Чет өлкөлүк кытай студенттерин окутууда кыргыз тили мугалими чет өлкөлүктөр менен иш алып барган тажрыйбалуу окутуучу болгону маанилүү, анткени Кытай өлкөсүндө тилди окутуу система жана анын ыкмалары кыргыз тилинин методикалык системасынын айырмачылыгында.

Кыргыз тилинин фонетикалык өзгөчөлүктөрү, айырмачылыктары мисалдар менен белгиленди. Кытайдан келген студенттер кыргыз тилин өздөштүрүүсүнүн ийгилиги же ийгиликсиз болушу окутуучудан көз каранды деп эсептеймин, андыктан кыргыз тили мугалими кытай аудиториясына кирүүдө сөзсүз мээримдүү жана оптимисттик маанайда болушу тууралуу айтылды.

Диссертациянын II Бабы **“Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тил катары окутууда тилдик компетенцияларды калыптандыруунун жалпы маселелери”** деп тилди окутуудагы «компетенттүүлүк» түшүнүгүнүн негиздери тууралуу сөз болду. Бөлүмдө азыркы учурдагы Кыргызстандагы жогорку окуу жайларында санариптештирүү технологиясы менен билим берүү системасында, инсанга багытталган билим берүү контекстинде өнүктүрүү, өнүгүүсү университеттин бүтүрүүчүсүнүн инсандыгына, анын ичинде ийгиликтүү социалдашуу позициясына жаңы талаптарды коюлуп жаткандыгы тууралуу

айтууга болот. Жогорку окуу жайынын бүтүрүүчүсүнүн социалдашуу позициясына байланыштуу максаттарды, милдеттерди, мазмунду, методдорду мезгилдин талаптарына ылайык кайра карап чыгуу өзгөчө орунга ээлейт. Кыргыз тилин чет тили катары окутууда окутуу ыкмалары, окутуу курсу катары максат коюучу түшүнүктөрүнүн, структурасын жана мазмунун тактоо болсо, лингвистикалык компетенттүүлүктү, окутуунун максаттарын, өзгөчөлүгүн эске алуу менен ыкмаларды, принциптерди, интерактивдүү жана инновациялык ыкмаларды аныктоо жана аларды сыпаттоосу орчундуу маселе катары саналып келет.

Кыргыз тилин чет тили катары окутуунун ар кандай этаптарында тил жөнүндө билимди (лингвистикалык компетенттүүлүктү) калыптандыруу маселеси билим беруу тармагында орчундуу орунду ээлеп жатат. Ушундай маселени чечүү жагы ар түрдүү жолдор аркылуу ишке ашырылат. Бул предметке билим берүү системасында ар кандай орун берилгенине, эмнеге байланыштуу экендигин жана анын милдеттерин чечүүнү эске алуунун зарылдыгы келип чыгышын айтууга болот. Лингвистикалык компетенттүүлүк кыргыз тилин чет тили катары окутуунун методологиясында, анын ичинен кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда эки ача мааниде чечмеленип, бул түшүнүк тилдик компетенттүүлүктүн синоними катары колдонулат. Бирок лингвистикалык компетенциялардын ортосундагы айырмачылыгы белгилүү бир деңгээлде шарттуу мүнөзгө ээ, ал эми кыргыз тилин чет тили катары окутуунун азыркы учурдун талабына ылайык лингвистикалык компетенттүүлүк түшүнүктөрү тилдик билимдин, көндүмдөрдүн жана анын жыйындысын билдирет. Кыргыз тилин чет тили катары окутуунун кеп ишмердүүлүгүн үйрөтүп жатканда кыргыз тилин окутуунун тил нормаларына ылайык жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Кыргыз тилин чет тили катары окутууда ишмердүүлүктүн ар түрдүү кырдаалдары, айрыкча жогорку окуу жайынын чет өлкөлүк студенттерге тил жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө көмөктөшүп үйрөтүлөрүн айтуу керек.

Лингвистикалык компетенттүүлүк боюнча ар кайсы учурда бир нече изилдөөчүлөр ар кандай аныктамаларды беришкен. Бул тармакта илимде 80-жылдардын аягында - 90-жылдардын башында окумуштуулар И. А.Зимняя, А.Л.Бердичевский изилдешкен.

Лингвистикалык компетенттүүлүк чет өлкөлүк студенттин кеп тажрыйбасын түшүнүүнүн натыйжасы келип чыгат. Ал кыргыз тил илиминин негиздерин билүүлөрдү камтып, тилдик түшүнүктөрдүн комплексин өздөштүрүүнү бекемдейт. Лингвистикалык компетенттүүлүк кыргыз тили чет

тили катары окутууда кандайча иштейт, кайдай өзгөчөлүктөргө ээ жана кантип өзгөрөт деген түшүнүктөрдү калыптандырууну, тилдин коомдогу жана адамдын жашоосундагы ролу жөнүндө маалыматтарды өздөштүрүүсүн камсыздайт. Чет өлкөлүк студенттерге, анын ичинен кытайлык студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутуу үйрөтүүдө жөн гана окута бербестен дисциплинаны урматтоого, сүйүүгө жана кызыгууну, мотивациялоо, шык жөндөмдөрүн пайда кылган деңгээлине жетишүү жөндүүлүктү арттыруусу.

Лингвистикалык компетенттүүлүк кыргыз тил илиминин элементтерин камтуу менен лингвистикалык компетенттүүлүк билим берүүчү тилдик көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү калыптандырууну да жөнгө салуу болуп саналат. Биринчиден, аныктоо көндүмдөрү кирет: тыбыштарды, тамгаларды, сөздүн бөлүктөрүн, морфемаларды, сөз мүчөлөрүн жана башкаларды таануу, бир кубулушту экинчисинен айырмалоону жөнгө салат. Көндүмдөрдүн экинчи тобуна – классификациялык көндүмдөр, буларга тилдик кубулуштарды топторго бөлүү жөндөмдөрү тууралуу айтууга болот. Үчүнчү, топ аналитикалык көндүмдөр: фонетикалык, морфемалык, сөз жасоо, морфологиялык жана синтаксистик талдоолор болуп эсептелет.

«Тилдик компетенция» түшүнүгүнүн маанисинин лингвистикада жана кыргыз тилин чет тили катары окутуудагы өнүгүшүнө арналды. Бөлүмдө лингвистикалык компетенттүүлүк – коммуникативдик компетенциянын негизги компонентин түзөрү тууралуу сөз кылынды.

Тилди өздөштүрүү тил жөнүндөгү билимди, лингвистикалык материалды өздөштүрүү гана шарты эмес. Сөздөрдүн айтылышынын нормаларын жакшы билүүгө жана белгилөөгө өбөлгө түзөрүн айтууга болот. Аларды колдонуу эрежелери, грамматикалык формалар жана конструкциялар, бир эле ойду ар кандай түшүндүрүү ыкмаларын (синонимдерин) колдоно билүүсү, лингвистикалык жактан компетенттүү болууга шарт түзөт. Кыргыз тилин чет өлкөлүк студенттердин тилди билүү үчүн белгилүү бир сөздөрдү, грамматикалык түзүлүштөрдүн, байланыштын же пикир алышуунун конкреттүү шарттарында колдонуу жөндөмдөрү жана көндүмдөрү маанилүүлүгүн айтуунун зарылдыгы келип чыгат.

Чет элдик студенттер Кыргызстандагы университеттерге келип билим алып жатышкандыктан, кыргыз тили боюнча белгилүү билимге калыптанышы, билгичтиктерди, шыктарды жана көндүмдөргө ээ болушу, келечектеги адистерге атаандаштыкка жөндөмдүү болууга шарт түзүлүшү керек нерсе болуп жатат.

Белгилүү бир тилдин системасын билүү даражасын мүнөздөөгө аракет кылган бир нече түшүнүктөр бар. Бул түшүнүктөр төмөнкүлөрдү камтыйт: коммуникативдик компетенция, тилдик компетенция.

Компетенттүүлүккө негизделген мамиле боюнча биринчи орунга студенттер билим алган маалыматтын саны эмес, турмуштагы иш-аракеттерде зарыл болгон маселелерди чече билүүсү жана ишмердик ыкмаларын өздөштүрө билгичтиктери коюлганы тууралуу айтылат. Мындай билгичтиктерди өнүктүрүү ыкмасы - бул студенттердин кызыгуусун арттыруу, өз алдынча иш аракет жасоого даярдоону жана көп кырдуу билгичтиктерди калыптандырууну көздөп, атайын уюштурулган ишмердигин айтууга болот.

Билим берүүнүн бардык чөйрөлөрүндө өзгөчө кыргыз тилин чет тили катары окутуудагы иш-аракеттеринин бири чет өлкөлүк студенттердин негизги билгичтиктеринин бири коммуникативдик компетенттүүлүгүн калыптандырууга багытталып келет.

“Коммуникативдик компетенция” түшүнүгү жана анын илимий чөйрөдө калыптанышы боюнча сөз айтылды. “Коммуникативдик компетенттүүлүк” деген терминди (латын тилинен алганда компетенттүү, from gaqo - мен издейм, ылайыктуумун) дегенди билдирет. Алгач бул терминди белгилүү америкалык антрополог Д. Химс (D. Hymes, 1972) киргизген. Ал айтылгандардын грамматика жана ассимиляция эрежелерине баш ийген өз эрежелери бар деп эсептеген. Тилди коммуникация процессинде колдонуу мүмкүнчүлүгүн бере тургандыгын белгилеген.

Заманбап чоң илимде “коммуникативдик компетенция” термини биринчи жолу М.Н. Ватюков биринчилерден болуп колдонгон. Адамдын интеллектуалдык муктаждыктарын канааттандырган эмгек же билим берүү иш-аракеттеринде пикир алышуу мүмкүнчүлүгүн көрсөтүү болуп саналат. Термин чет тилдерди окутуу методологиясында колдонулуп, андан кийин илимдин башка тармактары тарабынан колдонулуп келе жатат. Компетенция деген сөздүн орус тилине которулган котормолорунун бири катары “компетенция” термини менен катар “компетенттүүлүк” термини да камтылганы тууралуу сөз кылынды. Изилдөө чөйрөсүндө бул түшүнүктөр аныкталган же дифференцияланган. Бул суроону И.А.Зимний өз мезгилинде компетенттүүлүккө негизделген мамилени “практикалык, натыйжалуу жагы” деп айырмалалаган, ал эми жеке сапаттары катары (мотивация, мотивациялык-ыктыярдуу ж.б.) камтыган “компетенция” түшүнүгүнө негизделген, муну менен катар билим берүүнүн гуманисттик баалуулуктары катары тыгыз байланышта деп аныктаган”. “Компетенция” жана

“компетентүүлүк” терминдерди кыйла кеңири чечмелөөсүн А.В. Хуторской: "Компетентүүлүк объектилердин жана процесстердин белгилүү чөйрөсүнө карата аныкталган жана аларга карата жогорку сапаттуу өндүрүштүк иш-аракеттер үчүн зарыл болгон өз ара байланышкан инсандык сапаттардын (билимдин, жөндөмдүн, иштин ыкмаларынын) жыйындысын камтыйт; компетентүүлүк - адамдын тийиштүү компетенцияга ээ болушу, ээлик кылуу, анын ага жеке мамилеси жана иштин предмети ” деп белгилеген. [9].

Компетентүүлүк - бул белгилүү бир билимге, белгилүү бир мүнөзгө ээ болуу, бир нерсени билүү. Компетентүүлүк - бул белгилүү бир чөйрөдө белгилүү бир жөндөмгө ээ болуу дегенди билдирет. Орус окумуштуусу Р.С. Немов [4; 211-б.] дагы компетентүүлүктү - маселени чечүүгө, белгилүү бир иш менен алектенүүгө жетиштүүчү билим, билгичтик жана жөндөмдүүлүктөрү бар адамга мүнөздүү мүнөздөмө катары караган. "Коммуникативдик (лингвистикалык) компетенция" деген терминди Ю.М. Жуков, А.А. Петровская, П.В. Растианников, Е.И. Мычко, А.Р. Лурия, А.А. Леонтьев, И.А. Зимний аттуу окумуштуулар колдонуп келишкен. Мындан тышкары, “коммуникативдик компетентүүлүк” түшүнүгүнүн семантикалык мааниси “коммуникативдик компетенция” түшүнүгүнүн мааниси менен аныкталат. "Коммуникативдик компетентүүлүк" деген терминди чет тилин окутуу боюнча методикалык адабияттардын авторлору жана белгилүү окумуштуулар М.Н. Ватюнев, Д.И. Царенков, Н.В. Хорунжая, Л.К. Граудина, С.Н. Ширяева, К.Ф. Седов, колдонуп келишет.

Изилдөөнүн уюштурулушу жана негизги этаптары: Диссертациялык изилдөө 2018-2023- жылдар аралыгында 3 этапта жүргүзүлдү.

Изилдөөнүн биринчи этабы (2018-2019-жж) – теориялык жана аналитикалык төмөнкүдөй иштер аткарылды. Максаттар менен милдеттер аныкталып жана белгиленип, изилдөөнүн объектиси жана предмети баяндалды. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутуунун теорияда жана практикада иштелиши, негизги жана көйгөйлүү маселелери аныкталды. Ата Мекендик жана чет өлкөлүк лингвистикада, педагогикада, психология боюнча илимий адабияттарды изилдеп, талдап, чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутуунун коммуникативдик ыкманын маанисин аныктоо максатында кыргыз тилин чет тили катары окутуунун ыкмасы иштелди. ЖОЖдордо чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутуудагы билим берүү процессиндеги ордун аныктоо максатында мамлекеттик стандарттарды, окуу программаларды, окуу китептерин жана окуу-методикалык

колдонмолорду, изилдеп, талдоо жүргүзүлдү. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууну коммуникативдик ыкмасын өнүктүрүү боюнча системалаштырылган милдеттер жана бул чөйрөдө пайда болгон кемчиликтерди изилдеп, аныкталды. Чет өлкөлүк студенттердин кыргыз тилин үйрөнүү этабына ылайык оозеки сүйлөө деңгээлин аныктоо, тактап айтканда чет өлкөлүк студенттер үчүн эң маанилүү, актуалдуу, кызыктуу, керектүү темаларды, иштердин формаларын аныктоо максатында тактоочу эксперимент иштелип чыккан жана жүргүзүлгөн. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда түшүнүктүү, жеңил жана жөнөкөй коммуникативдик ыкма менен табийгый ыкма эң натыйжалуу жана керектүү ыкма боло алды.

Изилдөөнүн экинчи этабы (2019-2021-жж) – текшерүү же калыптандыруучу эксперименталдык этап боло алды. Бул этапта кытайлык эмес башка өлкөдөн келген чет өлкөлүк студенттерден турга топко кыргыз тилин чет тили катары коммуникативдик ыкмасы сыналды. Эксперименттик жыйынтыгын жалпылоо жана системалаштырууда чет өлкөлүк студенттердин кыргыз тилин чет тили катары окутууда тилдик компетенттүүлүгүн, коммуникативдик ыкманын эффективдүүлүгү жана жашоодо жөндөмдүүлүгү жөнүндө натыйжалар, тыянактар чыгарылып, материалдар так берилген. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда коммуникативдик ыкма аркыруу окууну уюштуруу: К. Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университети (40 студент), Эл аралык билим берүү борборунун чет өлкөлүк студенттери (15 угуучу), Эл аралык медициналык университети, Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети (100 студент), Эл аралык медициналык университети (100 студент) изилдөө үчүн эксперименталдык топ катары кызмат көрсөтүштү.

Изилдөөнүн үчүнчү этабы (2021-2023-жж) – теориялык жыйынтыктар менен практикалык тажрыйбаларга таянуу менен ЖОЖдордо чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда коммуникативдик компетенттүүлүгүн өстүрүүгө карата негизги иш-чаралар каралды. Эксперименттик жана диагностикалык, аныктоочу эксперименттин натыйжаларына сандык жана сапаттык талтоо жүргүзүлдү. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда коммуникативдик компетенттүүлүгүн өстүрүү, өнүктүрүү үчүн илимий натыйжаларды аныктоо боюнча иштер жүргүзүлдү. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда коммуникативдик компетенттүүлүгүн өстүрүүдө, өнүктүрүүдө колдонулган коммуникативдик ыкмаларды окуу процесстеринде ишке

ашыруунун жол-жоболору, темалары тандалды. Чет өлкөлүк студенттерге кыргыз тилин чет тили катары окутууда коммуникативдик компетенттүүлүгүн өстүрүүдө, өнүктүрүүдө, тил үйрөтүүнүн, окутуунун маанилүү, негизги, алгылыктуу болгон ыкмалары, каражаттар жана ык-жолдору конкреттүү сабактарда колдонулуп, алардын натыйжалары талдоого алынды, тиешелүү натыйжалары чыгарылды.

макалалары жарыяланган:

1. **Мамырбаева, Н. Б.** ЖОЖдордо чет өлкөдөн келген студенттерге тил үйрөтүүдө коммуникативдик компетенцияны түптөө жана түзүү. [Текст] / Н.Б. Мамырбаева // Объединение юридических лиц^[1] в форме ассоциации «общенациональное движение «Бобек» конгресс ученых Казахстана “Global science and innovations 2020: central asia” № 4(9). «Педагогические науки» г. Нур-Султан – 2020.
2. **Мамырбаева, Н. Б.** Студенттин текстти түшүнүүдө ойлоо – кабылдоо процессин өнүктүрүү./ [Текст] Н.Б. Мамырбаева// БМУ Жарчысы №2-3 (52-53) Бишкек- 2020.
3. Мамырбаева, Н. Б. "Коммуникативдик компетенция" түшүнүгү жана анын илимий чөйрөдө калыптанышы. / [Текст] Н.Б. Мамырбаева // И.Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинин жарчысы. № 4 (56) Бишкек - 2020.
4. **Мамырбаева, Н. Б.** Кыргыз тилин чет тил катары окутуу- билим берүү саясатындагы артыкчылыктуу багыттардын бири. / [Текст] Н. Б. Мамырбаева // Международная научно-практическая конференция, посвященная 70-летию профессора С.Момуналиева ОшГУ “Ош жарчысы” Ош -2021.
5. Мамырбаева, Н. Б. Кыргыз тилин чет өлкөлүк студенттерге коммуникативдик ыкманын негизинде үйрөтүү. [Текст] Н. Б. Мамырбаева // Международная ассоциация “Физиология без границ” Международный круглый стол на тему “Физиология без границ: актуальные вопросы физиологии, медицины, психологии и педагогики”, посвященного 30-летию Независимости Республики Казакстан г. Нур-Султан – 2021

6. Мамырбаева, Н. Б. Формирование коммуникативной компетенции студентов при обучении кыргызскому языку как иностранному. [Текст] Н. Б. Мамырбаева // “Бюллетень науки и практики” в №5 (май) 2022 г. РФ <https://doi.org/10.33619/2414-2948/78>
7. Мамырбаева, Н. Б. Кыргыз тили чет тил катары окутуунун өзгөчөлүгү (кытай студенттеринин тил үйрөнүүдөгү баштапкы этабында). [Текст] Н. Б. Мамырбаева // “Alatoo academic studies” жарчысы. № 4 Бишкек 2020.
8. Мамырбаева, Н. Б. Кыргыз тили чет тили катары окутууда чет өлкөлүк студенттердин коммуникативдик компетенциясын калыптандыруу. [Текст] Н. Б. Мамырбаева // К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университетинин жарчысы № 53 Каракол ш.-2022
9. Мамырбаева, Н. Б. Чет өлкөдөн келген студенттерге тил үйрөтүүдө коммуникативдик компетенцияны түптөө жана түзүү. [Текст] Н. Б. Мамырбаева // И. Абдраимов атындагы Кыргыз авиациялык институту. “Наука сегодня: теория, практика, инновация” аттуу Эл аралык илимий-практикалык конференция. Б.-2022.
10. Мамырбаева, Н. Б. “Тилдик компетенция» түшүнүгүнүн маанисинин лингвистикада жана кыргыз тилин чет тили катары окутуудагы өнүгүшү. [Текст] Н. Б. Мамырбаева // Түрк элдеринин тили, адабияты жана педагогикалык билим берүүнүн теориялык жана методологиялык маселелери” К.Карасаев ат. БМУнун профессору, ф.и.д., С.Искендерованын 50 жылдык илимий-практикалык ишмердүүлүгүнө жана 70 жылдык мааракесине арналган Эл аралык илимий-практикалык конференциясы. БМУнун жарчысы №2 (64) 2023
11. Мамырбаева, Н. Б. Жождун студенттеринин кыргыз тилин чет тил катары окутууда коммуниктивдик компетенциясын калыптандыруунун каражаты катары сынчыл ой жүгүртүүнү өстүрө турган окуу жана жазуу. [Текст] Н. Б. Мамырбаева //Русский язык в билингвальном пространстве Кыргызстана и Центральной Азии: опыт, поиски, решения» Сборник статей Международной научно-практической конференции Кыргызско-Российский Славянский университет им. Б. Ельцина Институт русского языка им. А.О. Орусбаева. Б.-2023.
12. Мамырбаева, Н. Б. Кыргыз тилин чет тили катары окутууда студенттердин тилдик-коммуникативдик компетенциясын түптөө

13. Мамырбаева, Н. Б. Методы изучения кыргызского языка как иностранного языка интерактивными методами. [Текст] Н. Б. Мамырбаева // “Бюллетень науки и практики” в №2 (май) 2024 г. РФ <https://doi.org/10.33619/2414-2948/78>.
14. Мамырбаева, Н. Б. Кыргыз - кытай мамлекеттериндеги окутуунун өзгөчөлүктөрү. [Текст] Н. Б. Мамырбаева //
15. Мамырбаева, Н. Б. Кыргыз тилин чет тил катары окутуунун усулдары. [Текст] Н. Б. Мамырбаева //

Мындан тышкары окуу куралдары жана окуу-методикалык

эмгектери жарык көргөн:

1. М.М. Сыдыкбаева, Н.Б. Мамырбаева Кыргыз тили. Синтаксис. 2-курстар үчүн окуу куралы. Б.: 2005
2. С.Т. Балбакова, Б.К. Деркембаева, Н.Ч. Черикова, Р.Б. Жумалиева, Н.Б. Мамырбаева Дил билги /Жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу куралы/ Б.: 2008
3. М. Сыдыбаева, Г. Ногойбаева, Н. Мамырбаева, Ж. Акматова Синтаксис. Жогорку окуу жайларынын орус бөлүмүнүн баштоочу топторунун студенттери үчүн окуу китеби, Б.: 2009
4. Б.А. Кодоров, М.М. Сыдыкбаева, Н.Б. Мамырбаева Кыргыз тили /Жогорку жайларынын орус бөлүмүнүн улантуучу топторунун студенттери үчүн окуу китеби, Б.: 2008
5. Б.А. Кодоров, М.М. Сыдыкбаева, Н.Б. Мамырбаева Кыргыз тили /Жогорку жайларынын орус бөлүмүнүн улантуучу топторунун студенттери үчүн окуу китеби (Оңдолуп, толукталып 2-басылышы), Б.: 2009
6. А.О. Дюшембиева, Р.Р. Мамбетова, Н.Б. Мамырбаева Кыргыз тилин бирге үйрөнөлү. I китеп. Б.: 2017
7. А.О. Дюшембиева, Р.Р. Мамбетова, Н.Б. Мамырбаева Кыргыз тилин бирге үйрөнөлү. II китеп. Б.: 2017
8. М.М. Сыдыкбаева, Н.М. Мамырбаева Кыргыз тили /Жогорку окуу жайларынын чет өлкөлүк студенттери үчүн окуу куралы/, Б.: 2022.
9. Н.Б. Мамырбаева Чет өлкөлүк студенттерге тил үйрөтүүгө арналган тренажер. Б.: 2023.

Мамырбаева Нестан Бердибековнанын «ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тил катары окутууда студенттердин тилдик компетенцияларын калыптандыруунун негиздери (кытайлык студенттерге тил үйрөтүүнүн мисалында)» аттуу темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы жана методикасы (кыргыз тили)» адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: кыргыз тилин чет тили катары окутуу, коммуникативдик компетенция, коммуникативдик ыкма, коммуникативдик компетенттүүлүк.

Изилдөөнүн объектиси: ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутууда чет өлкөлүк студенттердин сүйлөө кебин коммуникативдик компетенциясын калыптандыруу боюнча шарттарды түзүү процесси.

Изилдөөнүн предмети: чет өлкөлүк студенттер үчүн кыргыз тилин чет тили катары окутууда сүйлөө кебин өркүндөтүүнүн коммуникативдик компетенциянын негиздери.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы ЖОЖдордо кыргыз тилин чет тили катары окутуу, анын ичинен Кытай Эл Республикасынан келип билим алып жатышкан студенттердин тилдик компетенттүүлүгүн интерактивдүү усулдардын, санариптик технологиялардын жардамы аркылуу өнүктүрүүнүн жолдору иштелип чыккандыгында, аларды окутуу-үйрөтүүгө керектүүлөрү иргелип алынгандыгы, кыргыз тилин чет тили катары окутууда чет өлкөлүк студенттердин социалдашууда сүйлөө кебин өркүндөтүүнүн коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн негиздеринин иштелип чыккандыгы, кыргыз тилин чет тили катары окутууда коюлуп жаткан талартарын ишке ашыруунун педагогикалык шарттарын иштелип чыгышы менен түшүндүрүлөт.

Изилдөөнүн методологиялык негизин: педагогикалык көрүнүштөрдү таануунун методологиялык ыкмасы катары; себеп жана натыйжа, сандык жана сапаттык өзгөрүүлөрдүн өз ара байланышынын мыйзамы, таануу теориясы, теория жана практиканын өз ара байланышы тууралуу, илимий изилдөөнүн методдору жөнүндө, чет өлкөлүк студенттердин чыгармачыл ишмердүүлүгү, билим берүү жана билимдердин систематизациясынын мазмунун теориялык негиздеринин өзөктүү коммуникативдик принциптери түзөт.

Изилдөөнүн ыкмалары: изилдөө чет өлкөлүк студенттердин алгачкы билим деңгээли байкоо, салыштыруу жана жалпылоо ыкмасынын жардамы менен текшерилди. Эксперименттик бардык этабында коммуникативдик ыкмасы, санарип технологиясы, интерактивдүү ыкмалары кеңири колдонулду. Чет өлкөлүк студенттердин тапшырмаларды аткаруусунан байкоо ыкмасынын жардамы менен сүйлөө кептеринин билүү деңгээлин аныктай алдык жана кыргызча кебин байытууга педагогикалык шарттар түзүлдү. Пикир алышуу, суроо, байкоо, сурамжылоо сыяктуу ыкмаларды падалануунун жыйынтыгында кыргыз тилин чет тили катары окутууда коммуникативдик ыкма аркылуу чет өлкөлүк студенттер толук кандуу социализацияга ээ экендиги аныкталды.

РЕЗЮМЕ

диссертации Мамырбаевой Нестан Бердибековны на тему «Основы формирования лингвистических компетенций студентов при преподавании кыргызского языка как иностранного в вузах (на примере преподавания языка китайским студентам)» 13.00.02 – теория и методика обучения и воспитания (кыргызский язык)

Ключевые слова: обучение кыргызскому языку как иностранному, коммуникативная компетентность, коммуникативный метод, коммуникативная компетентность.

Объект исследования: процесс создания условий для формирования коммуникативной компетентности иностранных студентов при преподавании кыргызского языка как иностранного в вузах.

Предмет исследования: основы коммуникативной компетентности при преподавании кыргызского языка как иностранного для иностранных студентов.

Научная новизна исследования заключается в том, что преподавание кыргызского языка как иностранного в вузах, среди которых разработаны способы развития языковой компетенции студентов из Китайской Народной Республики посредством интерактивных методов и цифровых технологий, и что необходимо для их Развитие основ коммуникативной компетентности иностранных студентов для совершенствования их речи в процессе социализации объясняется разработкой педагогических условий для реализации требований, предъявляемых при обучении кыргызскому языку как иностранный язык.

Методологическая основа исследования: как методический метод распознавания педагогических явлений; причина и следствие, закон взаимосвязи количественных и качественных изменений, теория познания, взаимосвязь теории и практики, методы научного исследования, творческая деятельность иностранных студентов, основные коммуникативные принципы, теоретические основы содержания образования и систематизации знаний.

Методы исследования: в ходе исследования был изучен исходный уровень образования иностранных студентов с использованием метода наблюдения, сравнения и обобщения. На всех этапах эксперимента широко использовались коммуникативные методы, цифровые технологии и интерактивные методы. С помощью метода наблюдения за выполнением заданий иностранными студентами удалось определить уровень владения речью, а также были созданы педагогические условия для обогащения кыргызского языка. В результате изучения таких методов, как обратная связь, анкетирование, наблюдение, анкетирование, установлено, что иностранные студенты имеют полноценную социализацию через коммуникативный метод при обучении кыргызскому языку как иностранному.

SUMMARY

dissertation of Mamyrbayeva Nestan Berdibekovna on the topic “Fundamentals of the formation of linguistic competencies of students when teaching Kyrgyz language as a foreign language in universities (on the example of teaching the language to Chinese students)” 13.00.02 – theory and methodology of teaching and education (Kyrgyz language)

Key words: teaching Kyrgyz as a foreign language, communicative competence, communicative method, communicative competence.

Object of study: the process of creating conditions for the formation of communicative competence of foreign students when teaching Kyrgyz as a foreign language in universities.

Subject of research: the basics of communicative competence when teaching Kyrgyz as a foreign language to foreign students

The scientific novelty of the study lies in the fact that the teaching of Kyrgyz as a foreign language in universities, among which methods have been developed for developing the linguistic competence of students from the People's Republic of China through interactive methods and digital technologies, and what is necessary for their Development of the foundations of communicative competence of foreign students to improve their speech in the process of socialization is explained by the development of pedagogical conditions for the implementation of the requirements for teaching the Kyrgyz language as a foreign language.

Methodological basis of the study: as a methodological method for recognizing pedagogical phenomena; cause and effect, the law of the relationship between quantitative and qualitative changes, theory of knowledge, relationship between theory and practice, methods of scientific research, creative activity of foreign students, basic communicative principles, theoretical foundations of the content of education and systematization of knowledge.

Research methods: during the study, the initial level of education of foreign students was studied using the method of observation, comparison and generalization. At all stages of the experiment, communication methods, digital technologies and interactive methods were widely used. Using the method of observing the completion of tasks by foreign students, it was possible to determine the level of speech proficiency, and pedagogical conditions were created to enrich the Kyrgyz language. As a result of studying methods such as feedback, questioning, observation, questioning, it was found that foreign students have full socialization through the communicative method when teaching Kyrgyz as a foreign language.